

بررسی عدالت آموزشی در مدارس تیزهوشان، هیئت امنایی و عادی

پژوهشگر: هلیا حیدری

دبیر راهنما: مرضیه سهیل روحی

دوره‌ی اول متوسطه دخترانه ناحیه‌ی ۳ کرج

مدرسه ملی
فناوری ایران

بنیاد توسعه
باشگاه‌های
دانش‌آموزی

چکیده: در عصر حاضر توجه به تحصیل عمومی جایگاه ویژه‌ای در جوامع دارد و یکی از معیارهای سنجش توسعه است. سطح برخورداری تمامی دانش‌آموزان از آموزش با استانداردهای مناسب در تحصیل عمومی که از طرف دولت‌ها به‌رایگان در اختیار همگان قرار می‌گیرد، حائز اهمیت می‌باشد. هدف پژوهش حاضر بررسی میزان عدالت آموزشی در مدارس تیزهوشان، عادی و هیئت‌امنایی در ناحیه ۳ کرج می‌باشد. این پژوهش به روش توصیفی-پیمایشی و با استفاده از پرسش‌نامه محقق ساخته، متناسب با اهداف و مولفه‌های تحقیق، انجام شده است.

چکیده

در عصر حاضر توجه به تحصیل عمومی جایگاه ویژه‌ای در جوامع دارد و یکی از معیارهای سنجش توسعه است. سطح برخورداری تمامی دانش‌آموزان از آموزش با استانداردهای مناسب در تحصیل عمومی که از طرف دولت‌ها به‌رایگان در اختیار همگان قرار می‌گیرد، حائز اهمیت می‌باشد. هدف پژوهش حاضر بررسی میزان عدالت آموزشی در مدارس تیزهوشان، عادی و هیئت‌امنایی در ناحیه ۳ کرج می‌باشد. این پژوهش به روش توصیفی-پیمایشی و با استفاده از پرسش‌نامه محقق ساخته، متناسب با اهداف و مولفه‌های تحقیق، انجام شده است. در این مطالعه توصیفی-پیمایشی مجموعاً ۱۲۰ نفر از دانش‌آموزان از طریق نمونه‌گیری تصادفی مورد پرسش قرار گرفتند. پژوهشگر برای تحلیل یافته‌های تحقیق از آزمون‌های آماری نرم‌افزار SPSS۱۶ بهره برده است.

نتایج پژوهش نشان داد که میزان برقراری عدالت آموزشی در بین مدارس عادی، هیئت‌امنایی و تیزهوشان چه از نظر کمی و چه از نظر کیفی در سطح معناداری بر روی عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان مؤثر است و این نشان‌دهنده‌ی عدم وجود عدالت آموزشی در چهارچوب آموزش این مدارس است.

واژگان کلیدی:

عدالت آموزشی، آموزش، عملکرد تحصیلی، مدارس، تیزهوشان، عادی، هیئت‌امنایی.

مدرسه ملی
فناوری ایران

مقدمه:

تاکنون عدالت یکی از مناقشه‌انگیزترین موضوعات اخلاقی، کلامی، فلسفی و حتی تربیتی بوده است. پیرامون مفهوم عدالت در طول تاریخ نظریه‌های گوناگونی تبیین شده است. فیثاغورث عدالت را رعایت حقوق افراد، مطابق استعدادهای طبیعی آن‌ها می‌داند، از نظر سقراط عدالت رعایت نوعی تناسب و هماهنگی است، از دیدگاه افلاطون نیز نوعی تناسب و تعادل در امور است. عدالت اجتماعی عبارت است از: ایجاد شرایط یکسان برای همه و رفع موانع برای همه به طور یکسان، یکی از مؤثرترین راه‌های تحقق عدالت اجتماعی، تأمین فرصت‌های یکسان برای دسترسی عموم افراد جامعه به آموزش و پرورش است، همهٔ آحاد انسانی حق دارند از آموزش و پرورش یکسان برخوردار گردند. در سند تحول بنیادین نیز یکی از راهبردهای اصلی را بسط و گسترش عدالت آموزشی بیان کرده‌اند در واقع یکی از شرایط لازم برای یک جامعهٔ متعالی و توسعه‌یافته، دستیابی به عدالت، هم به معنای عام آن و هم به معنای خاص آن است، زیرا عدالت آموزشی است که زمینه را برای دستیابی به عدالت اجتماعی فراهم می‌کند. در کنار نظریه‌پردازی درباره ماهیت و چگونگی تحقق عدالت، مبارزه علیه انواع نابرابری‌های جنسیتی، قومی، نژادی، طبقاتی و... نیز جریان داشته است.

عدالت آموزشی ابزار و سازوکاری است که موجب شکوفاشدن اندیشه‌های خلاق شده و امکان پرورش قابلیت را به طور مساوی برای همه تأمین می‌کند. فرصت مساوی به موقعیتی اطلاق می‌شود که در آن حتی افرادی که از جایگاه ثروت و یا عضویت در گروه‌های ویژه، برخوردار نیستند، امکان تحرک اجتماعی از طریق آموزش و تحصیل را دارند. (حسینی فریبا، ۱۳۹۷)

نابرابری آموزشی در ایران فقط بین پایتخت و سایر شهرهای بزرگ و برخوردار و شهرها و روستاهای کوچک و نابرخوردار نیست. نظام آموزشی کنونی ایران تا اندازه زیادی طبقاتی شده که در آن آموزش با کیفیت، کالایی خصوصی است که تنها متمکنین جامعه به آن دسترسی دارند. معضل بنیادین آموزش و پرورش ایران کنونی، روند و وضعیتی است که معمولاً از آن با عنوان خصوصی‌سازی آموزش و یا به بیان دقیق‌تر، بازاری شدن و کالایی‌سازی آموزش یاد می‌شود. کالایی‌سازی آموزش با روح اصل ۳۰ قانون اساسی در تضاد است. بر اساس این اصل «دولت موظف است وسایل آموزش و پرورش رایگان را برای همه ملت تا پایان دوره‌ی متوسطه فراهم سازد و وسایل تحصیلات عالی را تا سرحد خودکفایی کشور به طور رایگان گسترش دهد.» از مجموع مدارس فقط معدودی از آن‌ها از قبیل مدارس شبانه‌روزی، مدارس عشایری، بزرگسالان و مدارس استثنائی در راستای ترویج عدالت آموزشی کمک می‌کنند و سایر مدارس (از کلیه مدارس وابسته به سازمان‌ها، کلیه مدارس غیرانتفاعی و مدارس خاص‌گرا) مصداق بارز تبعیض آموزشی هستند. (قلی پورمجتبی، ۱۳۹۸)

توزیع عادلانه امکانات آموزشی در نهادها از گسترده‌ترین و بحث‌برانگیزترین مباحث در حیطه علوم انسانی است. اهمیت بیشتر عدالت آموزشی نسبت به عدالت در سایر حوزه‌ها به دلیل تأثیرگذاری آن در طول زندگی می‌باشد، زیرا عدالت آموزشی نقش اساسی در افزایش اعتماد به نفس، آینده شغلی، جایگاه اجتماعی و اجتماعی شدن افراد دارد. برای رسیدن به این هدف، مدارس نقش مهمی را در فراهم کردن فرصت‌های برابر و عادلانه آموزشی و آموزش مهارت‌ها دارند و همه محیط‌ها و نظام‌های آموزشی باید نقش خطیر خود را در آماده کردن افراد برای ورود به جامعه و بازار کار ایفا نمایند، عدالت آموزشی زمانی در محیط‌های یادگیری اتفاق می‌افتد که یادگیرندگان از طریق درون داده‌ها و فرآیندها در مدارس، بتوانند اهداف علمی، اجتماعی، اعتقادی و آموزشی را کسب کنند. اگر مهم‌ترین هدف در عدالت آموزشی را تأمین فرصت‌های برابر بدانیم، آنگاه دو رکن اساسی برای تأمین فرصت‌های برابر را می‌توان در نظر گرفت که یکی از آنها تأمین منابع مالی از طریق کمک‌های مالی برای نهادهای آموزشی و دیگری گسترش کمی آموزش است. کاپیتینو عدالت آموزشی را به دو دسته عدالت افقی یعنی برابری امکانات و تجهیزات مدارس شهری و روستایی و عدالت عمودی یعنی فراهم کردن خدمات و منابع آموزشی یکسان برای همه تقسیم‌بندی کرده است. (رضوانی امین و همکاران، ۱۳۹۹)

بدون شک عدالت آموزشی یکی از بحث‌های اصلی در هر نظام آموزشی است و برای تحقق آن تلاش‌های زیادی می‌شود. در ایران نیز با توجه به قانون اساسی و برای دسترسی یادگیرندگان به فرصت‌های آموزشی عادلانه تلاش‌های زیادی شده است تا زمینه دستیابی به عدالت آموزشی تسهیل شود. نکته مهم اینکه تاکنون پژوهش‌های متعددی در زمینه عدالت آموزشی انجام شده است که هر یک تنها به بخش کوچکی از این موضوع پرداخته‌اند. در همین راستا و با توجه به اهمیت عدالت آموزشی که در طول تاریخ به عنوان یکی از دغدغه‌های هر عصری مورد توجه قرار گرفته است پژوهشگر در این پژوهش به بررسی وجود مولفه‌های عدالت آموزشی در مدارس می‌پردازد. پس لازم است تحول ساختارهای نظام آموزشی و مولفه‌های عدالت آموزشی مورد بررسی قرار بگیرد. (نگارنده)

عدالت آموزشی:

فعالیت‌های آموزشی کشور را می‌توان سرمایه‌گذاری یک نسل برای نسل دیگر تلقی کرد. در واقع تمام هزینه‌های مادی و غیرمادی که در جریان آموزش صرف می‌شوند، سرمایه‌گذاری بر روی منابع انسانی به شمار می‌روند؛ زیرا در شرایط مطلوب آموزش فرصت بهره‌وری را برای شخص و در نهایت برای جامعه فراهم می‌کند. توزیع عادلانه امکانات آموزشی در نهادها از گسترده‌ترین و بحث‌برانگیزترین مباحث در حیطه علوم انسانی است. اهمیت بیشتر عدالت آموزشی نسبت به عدالت

در سایر حوزه‌ها به دلیل تأثیرگذاری آن در طول زندگی می‌باشد و عدالت آموزشی نقش اساسی در افزایش اعتماد به نفس، آینده شغلی، جایگاه اجتماعی و اجتماعی شدن افراد دارد. در محیط‌های تحصیلی و به ویژه دانشگاه‌ها وجود شرایط عادلانه و رعایت اصول و قواعد عدالت از طریق انتقال حس ارزشمندی به دانشجویان می‌تواند آنها را به رفتارهای تحصیلی متمایل نماید.

تحقق عدالت از شعارها و اهداف سیاسی- اجتماعی حاکم در جوامع بشری است. یکی از اصول دین اسلام عدل است و در منابع دینی و روایات ذکر شده از ائمه اطهار به توسعه عدل و عدالت توجه زیادی شده است. ایده‌پردازی درباره عدالت یک سنت دیرپاست که می‌تواند به درک دیگر مشتقات مفهومی عدالت همچون عدالت اجتماعی، عدالت جنسیتی، عدالت نژادی، عدالت توزیعی و غیره کمک کند.

هر چند رابطه عدالت با هر بخش از نظام ارزشی اجتماع حائز اهمیت است؛ اما رابطه تعلیم و تربیت با عدالت فراتر از رابطه‌ای یک‌سویه است. این از آن روست که نظام آموزش تنها نهادی است که هم می‌تواند عاملی جهت تحقق عدالت باشد و هم مسئول پرورش شهروندانی عدالت‌محور و تداوم بخش عدالت برای جامعه شناخته می‌شود به‌زعم روبرت عدالت شاخص اصلی توسعه جوامع و نیاز درونی بشر و یکی از عوامل مؤثر در تحقق اهداف آموزش و پرورش است. آموزش و پرورش، حق همه است و افراد را برای داشتن یک زندگی بهتر، توسعه توانایی‌های فردی و ورود به فرصت‌های اجتماعی آماده می‌کند. در واقع با آموزش عدالت‌محور می‌توان به تقویت ارزش‌ها و ظرفیت‌های شخصی برای رعایت اصول عدالت در رفتارهای روزانه فردی و اجتماعی دست یافت که حساس به باورها و هنجارهای فرهنگی باشد. (طیبه شیخ و همکاران، ۱۴۰۱)

وضعیت عدالت آموزشی در ایران:

ارتقای شاخص‌های عدالت آموزشی یکی از دستاوردهای قابل توجه انقلاب اسلامی در دو دهه نخست حیاتش بود. این دستاوردها نتیجه نوعی رویکرد عدالت‌محور به امر آموزش بود و نتیجه آن افزایش قابل توجه آمار باسوادان کشور، کاهش شکاف جنسیتی در امر آموزش و تحرک اجتماعی قابل توجه در نتیجه آموزش و فراگیر و بهره‌مندی روستائیان و اقشار محروم جامعه از فرصت‌های نسبتاً برابر آموزشی بود. طی دو دهه اخیر روند و رویکردی متضاد با رویکرد دو دهه نخست انقلاب اسلامی در دستور کار متولیان آموزش کشور قرار گرفته است. کانون این رویکرد جدید، تلقی از آموزش به‌مثابه هزینه در امر فردی و کالای خصوصی و تجلی عینی آن کالایی‌سازی بازاری شدن آموزش در ایران بوده است. تمام دولت‌های دو دهه‌ی اخیر ایران در این رویکرد نادرست به امر آموزش شریک هستند که آموزش را نوعی هزینه، صرف منابع فراوان و نوعی فشار بر کرده اقتصادی کشور می‌بینند.

همچنین در این نگاه، آموزش امری فردی و کالایی خصوصی است، یعنی مسیری است برای رشد و شکوفایی فردی و دستیابی فرد به امتیازات اجتماعی و اقتصادی در آینده. نتیجه منطقی چنین نگاهی این است که هر چه زودتر باید این مزاحم دست‌وپاگیر را به بخش خصوصی سپرد تا فشار مالی آن به دوش مردم منتقل شود. دولت نباید متصدی تضمین دستیابی فرد به امتیازات اجتماعی و اقتصادی باشد. این در حالی است که آموزش، سرمایه‌گذاری استراتژیک بلندمدت است نه هزینه. همچنین، آموزش جنبه‌ای کاملاً جمعی دارد با امنیت، اقتصاد، فرهنگ و به طور کلی سرنوشت کشور در پیوند است. در مورد معضل تنوع مدارس به نظر می‌رسد راه‌حلی جز ترکیب و یکپارچه‌سازی حداکثری مدارس کشور قابل‌تصور نباشد. تنوع کنونی مدارس در ایران مصداق بارز تبعیض آموزشی است و نه هدایت تحصیلی و پرورش استعدادها متنوع. همان‌طور که گفتیم، جز مدارس معدودی چون مدارس استثنائی، شبانه‌روزی و عشایری که کارویژه‌ی عدالت‌محور دارند، سایر مدارس متنوع در کشور بر اساس نابرابری‌های اقتصادی و منزلتی و گاه تعلقات سازمانی ایجاد شده‌اند؛ بنابراین، پیشنهاد می‌شود طی برنامه‌ی زمان‌بندی‌شده‌ی جورانه، به تدریج (مثلاً طی دوره‌ی ۵ ساله) تمام مدارس که مبنای کارکرد مشخصی تأسیس نشده‌اند، ادغام شده و به تنوعات آمیخته به تبعیض و انحصار در نظام آموزش کشور پایان داده شود. مشکلات حوزه‌ی آموزش و پرورش در ایران با خصوصی‌سازی نه تنها حل نخواهد شد بلکه خصوصی‌سازی در حال بحرانی کردن وضعیت آموزش در ایران است. خصوصی‌سازی آموزش و پرورش در ایران نه در پاسخ به احساس ضرورت تحول مدیریتی در آموزش بوده و نه در نتیجه‌ی بحران کارآمدی نظام آموزش، بلکه عمدتاً چیزی جز «کالایی‌سازی و بازاری کردن» برای تأمین منابع مالی آموزش از سبد هزینه‌های خانوار نبوده است. جمهوری اسلامی ایران نیازمند فوری تغییر رویکرد بنیادین از نگاه به آموزش به مثابه هزینه در امر فردی و کالای خصوصی به نگاه به آن مثابه سرمایه‌گذاری در امر جمعی استراتژیک است. در این صورت گام بعدی توجه ویژه به کارکرد دولت در این زمینه در راستای اجرای اصل ۳۰ قانون اساسی خواهد بود. موفقیت در ایفای این کارکرد نیز مستلزم اختصاص سهم قابل توجهی از تولید ناخالص داخلی کشور به امر آموزش تحت مدیریت کارآمد خود دولت از یک سو و کوتاه‌کردن دست سودجویان بخش خصوصی و شبه‌خصوصی از امر آموزش از سوی دیگر خواهد بود. ایجاد فرصت‌های نابرابر آموزشی چه بر مبنای وضعیت اقتصادی دانش‌آموزان باشد و چه بر مبنای وضعیت هوش و استعداد تحصیلی آنان، مصداق بی‌عدالتی و تبعیض آموزشی است. حق برخورداری از فرصت‌های آموزشی برابر مشروط به هیچ متغیر فردی، اقتصادی و اجتماعی دیگری نیست. محدود و مشروط کردن این حق چه بر اساس متغیرهای اقتصادی باشد و چه بر مبنای شرایط فردی (مثلاً هوش و استعداد تحصیلی) در نهایت نتیجه‌ای جز بازتولید و تشدید نابرابری‌های اجتماعی، انسداد اجتماعی و کاستی شدن جامعه، افزایش نارضایتی‌ها و سرخوردگی‌های اجتماعی، اختلال در فرآیند توسعه کشور، افزایش بزهکاری و

کجروی اجتماعی و مانند آن نخواهد داشت. بازگشت به تفکر عدالت‌محور در دو دهه نخست انقلاب اسلامی در امر آموزش، تعهد کامل به اجرای روح اصل ۳۰ قانون اساسی، کاهش تنوع تبعیض‌آمیز مدارس به تنوع کارکردی محدود آن‌ها، افزایش سهم آموزش در تولید ناخالص داخلی کشور و از همه مهم‌تر گذار از تلقی از بودجه آموزش به عنوان «هزینه در کالای خصوصی» به «سرمایه‌گذاری در کالای عمومی امر جمعی استراتژیک» مهم‌ترین محورهای اصلاح نظام آموزشی کشور برون رفت از وضعیت کنونی است. (قلی‌پور مجتبی، ۱۳۹۸)

گروه‌های محروم اقتصادی:

برای این بخش که به حضور دهک‌های اقتصادی در آموزش عالی مربوط می‌شود، به آمارهای دیگری نیاز است که شاید خارج از فضای آموزش عالی به نظر برسد. در همین خصوص، علی‌رغم گسترش کمی آموزش عالی، مروری بر آمارهای مربوط به سطح سواد حکایت از اشکالات جدی در دسترسی به آموزش عالی در ایران طی دهه‌های گذشته دارد. نگاهی به مدرک‌های دانشگاهی در سطح دهک‌های مختلف نشان می‌دهد که نسبت بیشتری از مدارک تحصیلی در سطوح مختلف متعلق به دهک‌های بالاتر اقتصادی است. به طوری که بیشترین مدرک کارشناسی، کارشناسی‌ارشد و دکتری تخصصی به دهک دهم تعلق دارد. نکته مهم دیگر آن است دهک‌های بالای اقتصادی که درآمدهای چشمگیری از سایر دهک‌ها دارند که این جمعیت کمتری هم دارند. (فریدونی سمیه و روحانی شادی، ۱۳۹۸)

روش تحقیق:

روش تحقیق به صورت رابطه‌ای می‌باشد که برای بررسی عدالت آموزشی بین مدارس دولتی، هیئت‌امنایی و تیزهوشان و مطالعه و بررسی آنان از روش همبستگی استفاده گردید. در هر تحقیق رابطه‌ای هدف پژوهشگر یافتن رابطه بین متغیرها است و محقق هیچ‌گونه دخل و تصرف در متغیرها ندارد و این مطالعه غیرآزمایشی می‌باشد. در تحقیقات میدانی پس از نمونه‌گیری از جامعه مربوطه که مدارس دوره‌ی اول متوسطه دخترانه (عادی، هیئت‌امنایی و تیزهوشان) ناحیه‌ی ۳ کرج-استان البرز می‌باشد اطلاعات مورد نیاز به‌وسیله مشاهده، مصاحبه و پرسش‌نامه جمع‌آوری و مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد. برای این منظور ابتدا پس از تشخیص و بیان مسئله تحقیق به پیشینه تحقیق و به مطالعه و بررسی متون، اسناد و مدارک، مقالات، نشریات علمی و کتاب‌ها رجوع شد، سپس با توجه به تعداد اعضای نمونه آماری پرسش‌نامه استاندارد شده در سایت بارگذاری شد و بین افراد توزیع گردید و پس از جمع‌آوری پاسخ‌های لازم و مربوط به فرضیه‌های تحقیق مورد تجزیه

و تحلیل قرار گرفت؛ بنابراین پرسش‌نامه‌ای برای بررسی عدالت آموزشی در مدارس تیزهوشان، دولتی و هیئت‌امنایی دوره اول متوسطه توسط پژوهشگر طرح گردید. پرسش‌نامه دارای ۴۶ سوال است.

در پژوهش حاضر مدارس در شرایط آنلاین مورد بررسی قرار گرفته‌اند. شرایط آموزش آنلاین برای همه‌ی مدارس یکسان نبود به دلیل اینکه ویروس کرونا پیش‌بینی نشده بود. برخی از مدارس برای آنلاین شدن آموزش آمادگی داشتند و زیر ساخت‌های آنها برای این شرایط مهیا بود ولی خیلی از مدارس این دوران را بدون امکانات سپری کردند که این شرایط مستقیماً بر روی وضعیت دانش‌آموزان تاثیر گذاشت.

جدول ۱: شرایط تحصیلی پاسخگویان

کمترین		بیشترین		
۲۸/۳	هفتم	۴۲/۵*	نهم	پایه تحصیلی
۰/۸	بد	۵۰/۸	بسیار خوب	معدل

* اعداد تمامی جداول به درصد بیان شده‌اند.

بیشتر افراد پاسخ‌دهنده در پایه نهم قرار دارند که به دلیل شناخت بیشتر آنها تعدادشان بیشتر است. از مجموع پاسخ‌های ارائه شده ۵۰/۸ درصد گزینه بسیار خوب و ۰/۸ درصد گزینه بد را برای معدل انتخاب کرده‌اند که نشان می‌دهد اکثریت افراد معدلی بین ۱۸ تا ۲۰ دارند که نشانه این است اکثر افراد از موفقیت تحصیلی خوبی برخوردار هستند. همچنین عده‌ی کمی از افراد گزینه‌ی بد را انتخاب کرده‌اند که این یعنی معدل آنها ۱۵ به پایین است.

جدول ۲: رضایت دانش‌آموزان از معلمان

کمترین		بیشترین		
۱/۷	اصلاً	۴۵/۸	متوسط	رضایت از معلم
۲/۵	اصلاً	۵۰	متوسط	آموزش معلم
۱/۷	اصلاً	۴۷/۵	زیاد	دردسترس بودن معلم
۱/۷	اصلاً	۶۰/۸	زیاد	مهارت معلم در تدریس
۱/۷	اصلاً	۵۴/۲	زیاد	کارآمدی مهارت معلم در تدریس
۲/۵	اصلاً	۴۸/۳	زیاد	استفاده معلم از محتوای کمک‌آموزشی
۲/۵	اصلاً	۴۵	زیاد	ارتباط دانش‌آموز و معلم

۲/۵	اصلاً	۵۲/۵	زیاد	توجه معلم به رفع اشکال
۱/۷	اصلاً	۴۹/۲	متوسط	ارتباط متقابل
۲/۵	اصلاً	۵۱/۷	متوسط	استفاده معلم از وسایل کمک‌آموزشی
۳/۳	اصلاً	۴۹/۲	متوسط	رضایت از تولید محتوای معلم

نتایج جدول ۲ نشان می‌دهد اکثر افراد به طور متوسط از معلم‌ها راضی هستند ولی لزوماً تمام معیارهای دانش‌آموزان برای پاسخ به این سوال یکسان نیست. نتایج نشان می‌دهد اکثر افراد به طور متوسط از نحوه‌ی آموزش معلم خود راضی هستند که ممکن است بر روی معدل آنها تاثیر بگذارد زیرا نحوه‌ی آموزش معلم بر روی یادگیری خوب دانش‌آموزان تاثیر دارد. در واقع، روش تدریس، حاکی از میزان ارائه اختیار به دانش‌آموز در یادگیری است. معلمان تا حد زیادی برای رفع اشکال در دسترس هستند و به این معنی است که معلمان اهمیت زیادی به رفع اشکال، تحصیل و یادگیری دانش‌آموزان می‌دهند همچنین نتایج نشان می‌دهد معلمان تا حد زیادی در تدریس مهارت دارند. امروزه مسئله کیفیت آموزش و اثربخشی نظام‌های آموزشی از مهم‌ترین دغدغه‌های نظام‌های آموزشی و دست‌اندرکاران و تصمیم‌سازان امر توسعه در هر کشوری می‌باشد. در کشور ما ایران این مسئله به دلایل عدیده‌ای از نگرانی مضاعفی برخوردار شده است. به نحوی که دولت‌ها، طی یک دهه گذشته به سختی توانسته‌اند حتی هزینه‌های جاری آموزش و پرورش را بپردازند. فناوری اطلاعات و ارتباطات این ادعا و بلکه توان را دارد که طی یک برنامه مدون و با تغییر در ساختار و روش‌های آموزش از هزینه‌ها بکاهد و کیفیت را افزایش دهد و محصولات نظام‌های آموزشی را با نیازهای جامعه هماهنگ و منطبق نماید و در جهت کاربردی نمودن آموزش قدم بردارد. کارآمدی مهارت معلمان در تدریس و رفع اشکال بالاست. با توجه به پاسخ‌های داده شده معلمان در درسی که تدریس می‌کنند متخصص و مسلط هستند. محتوای آموزشی تا حد زیادی به یادگیری عمیق‌تر کمک می‌کند. امروزه وسایل کمک‌آموزشی، اعم از ساده و پیچیده، به عنوان ابزاری برای ایجاد تسهیل در امر تدریس و یادگیری در نظام‌های آموزشی به کار می‌روند. این وسایل از حیث این که تئوری و عمل را با هم ترکیب کرده، باعث ماندگاری یادگیری و تنوع‌بخشی در کلاس درس می‌شوند، حائز اهمیت‌اند. با توجه به پیشرفت‌های علمی و تکنولوژیکی در عصر حاضر، وسایل کمک‌آموزشی به عنوان یک رابط توانسته‌اند نقش خود را به خوبی ایفا کنند. بدیهی است که اگر معلمان مهارت‌های لازم را برای کاربرد این وسایل داشته باشند، اثربخشی آن‌ها بیشتر خواهد بود. نتایج نشان می‌دهد ارتباط بین دانش‌آموز و آموزگار بالاست. در یک ارتباط مؤثر جهت برقراری ارتباط مؤثر بین معلم و دانش‌آموز، معلمان باید ابتدا مدیران مؤثری باشند. یعنی اینکه بتوانند در کلاس درس محیطی خلق نمایند که

دانش‌آموزان به یادگیری علاقه‌مند شوند. رابطه مؤثر و اعتماد‌آمیز معلم و دانش‌آموز برای یادگیری ضروری است. پژوهشگران معتقدند که اگر مدرسه برنامه آموزشی منسجم و درست، امکانات پیشرفته و معلمان ماهر و مجربی داشته باشد، اما ایجاد اعتماد و ارتباط مؤثر معلم با دانش‌آموز بخشی از معادله اصلی نباشد، یادگیری دانش‌آموزان چنانچه باید انجام نمی‌شود. معلمان تا حد زیادی به اشکالات درسی دانش‌آموزان توجه می‌کنند. از این رو می‌توان دریافت معلمان برای آموزش دانش‌آموزان تلاش می‌کنند و تا حد توان خود به سؤالات آن‌ها پاسخ می‌دهند. نتایج نشان می‌دهد میزان سطح برقراری متقابل بین دانش‌آموز و آموزگار تا حد متوسط است. یکی از چالش‌های مهم موجود در آموزش عدم برقراری ارتباط و درک بین معلمان و دانش‌آموزان است. متأسفانه این امر باعث به‌وجود آمدن تفکرات و دیدگاه‌های منفی در اذهان دانش‌آموزان و والدین آنها نسبت به درس شده است و ادامه این روند یعنی ناسازگاری در ارتباط مؤثر منجر به بی‌علاقگی و حتی تنفر و انزجار بسیاری از افراد نسبت به درس شده است. اولین هدف یک معلم در جو حاکم بر درس، باید برقرار کردن رابطه‌ی مطلوب دوستانه و حمایت‌کننده با دانش‌آموزان باشد. چنین هدفی فقط با تعامل میان معلم و دانش‌آموز حاصل می‌آید. معلمان می‌توانند تا حد زیادی انتظارات دانش‌آموزان را تأمین کنند. معلمان در آموزش آنلاین تا حد متوسطی از وسایل کمک‌آموزشی استفاده می‌کنند. معلمان اکثراً فقط کتاب وزارتی را تدریس و تمرینات آن را حل می‌کنند اما بعضی از مدارس دارای کتاب مکمل کتاب‌های وزارتی هستند. همچنین معلمان تا حد متوسط برای درک بهتر درس توسط دانش‌آموزان تولید محتوا می‌کنند. تولید محتوا به خلاقیت و توانایی مالی و موجود بودن امکانات برای معلم بستگی دارد.

جدول ۳: شرایط خانوادگی برای تحصیل دانش‌آموز

کمترین		بیشترین		
۱/۷	اصلاً	۵۱/۷	زیاد	توانایی مالی خانواده در تهیه وسایل
۴/۲	اصلاً	۶۶/۷	زیاد	توجه والدین به امور درسی
۰/۸	اصلاً	۶۵/۸	زیاد	میزان امکانات زمینه‌ای
۵/۸	اصلاً	۳۵/۸	زیاد_متوسط	کنترل خانواده در کلاس آنلاین
۰/۸	اصلاً	۴۹/۲	زیاد	توانایی مالی خانواده برای شرکت در کلاس‌ها

نتایج جدول ۳ نشان می‌دهد که والدین و اعضای خانواده تا حد زیادی در امور تحصیلی توجه همکار دارند اما نوع توجه و همکاری والدین در هر خانواده متفاوت است. یکی از عامل‌های مهم و

کمک‌کننده در رشد و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان چگونگی رفتار، واکنش و ارتباط والدین با فرزندان است که می‌تواند تاثیر بسزایی در رشد تحصیلی فرزندان خود داشته باشد. همان‌طور که می‌دانیم خانواده اولین نهاد زندگی اجتماعی کودک است که نوع رفتار در آن می‌تواند در شکل‌گیری عادت‌ها، انگیزه‌ها و اندیشه‌های کودک تاثیر مهمی داشته باشد. بسیاری از والدین بخصوص مادران برای درس‌خواندن و رشد تحصیلی فرزندان خود از آماده‌کردن هیچ نوع امکاناتی دریغ نمی‌کنند، خواه گرفتن معلم خصوصی باشد یا ثبت‌نام در آموزشگاه‌ها و خرید انواع کتب درسی و کمک‌درسی برای کمک به پیشرفت تحصیلی فرزند خود. برخی از والدین نیز باهدف و تصوری که در ذهن خود برای آینده فرزندشان دارند سعی می‌کنند با رفتارهای خود، تشویقات، تنبیهات و... توقعات خود را برای فرزندانشان بیان کرده و سعی می‌کنند آن‌ها را با فرستادن به مراکز آموزشی و دیگر راهکارهای آموزشی در راهی قرار دهند که با اهدافشان هماهنگ باشد. اکثر افراد از امکانات زمینه‌ای در منزل تا حد زیادی برخوردار هستند. با این وجود بسیاری از خانواده‌ها در وضعیت کرونا به مشکل اقتصادی برخوردند و هزینه تهیهی گوشی، لپ‌تاپ و... را ندارند و ناچارند چند نفر از یک وسیله برای آموزش غیرحضوری استفاده می‌کنند. دانش‌آموزان به طور میانگین توسط خانواده در کلاس‌های آنلاین کنترل می‌شوند. آموزش به صورت آنلاین باعث می‌شود تا برنامه‌ریزی به شکل آکادمیک وجود نداشته باشد، بنابراین دانش‌آموزان برنامه دقیقی برای حضور در کلاس یا انجام تکالیف و تمرین ندارند، به همین دلیل است که نقش معلم و والدین برای تدوین یک برنامه‌ریزی مشخص برای زمان آموزش و انجام تکالیف بسیار مؤثر است. این بی‌برنامگی از طرفی باعث ایجاد فشار روی والدین و اطرافیان دانش‌آموز برای کنترل اوضاع و آماده‌کردن محیط برای آموزش می‌شود، از طرفی معلمان نیز به عنوان بخشی از این جامعه درگیری‌های خانوادگی و شرایط مشابهی دارند و همین مسئله باعث یک بی‌نظمی گسترده و همه‌گیر می‌شود. باید توجه داشت که نظارت والدین بر انجام تکالیف، آموزش، مراحل یادگیری و... الزامی است، اما این کنترل و نظارت باید غیرمحسوس باشد و باعث نشود که دانش‌آموز احساس کند تمام حرکاتش زیر ذره‌بین والدین بوده و مدام تحت نظر است. همچنین نتایج نشان می‌دهد دانش‌آموزان تا حد زیادی توانایی مالی برای پرداخت هزینه‌های شرکت در کلاس‌های مجازی را دارند اما هر کدام از مدارس ممکن از پلتفرم مختلفی برای آموزش استفاده کنند که قطعاً مصرف اینترنت آن‌ها متفاوت است و هرچقدر مصرف اینترنت بالا باشد هزینه‌ی آن هم بالاتر می‌رود.

جدول ۴: رضایت دانش‌آموزان از مدرسه

کمترین		بیشترین		
۱/۷	اصلاً	۵۵	زیاد	رضایت از مدرسه
۲/۵	اصلاً	۵۵/۸	زیاد	بهره‌بری از پلتفرم‌ها برای آموزش
۵/۸	اصلاً	۴۳/۳	زیاد	رضایت از مدرسه برای کنترل
۵/۸	کم_اصلاً	۸۹/۲	زیاد	توجه مدرسه به حضور در کلاس‌های آنلاین
۹/۲	کم	۵۰/۸	زیاد	میزان امکانات آموزشی مدرسه
۷/۵	اصلاً	۵۳/۳	زیاد	علاقه به بازگشایی مدارس
۵/۸	اصلاً	۵۰/۸	زیاد	میزان امکانات مدرسه در شرایط حضوری
۱/۷	اصلاً	۴۵	زیاد	امکانات مدارس در مقایسه با دیگر مدارس
۵	اصلاً	۴۵	متوسط	تأمین امکانات از طرف مدرسه برای کلاس‌های آنلاین
۲/۵	اصلاً	۵۴/۲	متوسط	امکانات و آمادگی مدرسه برای کلاس‌های آنلاین
۲/۵	اصلاً	۴۴/۲	زیاد	امکانات و آمادگی مدرسه برای آزمون آنلاین

نتایج جدول ۴ نشان می‌دهد اکثر افراد تا حد زیادی از محیط مدرسه‌ی خود راضی هستند و مدارس از محیط خوب آموزشی برخوردار هستند که بر روی یادگیری دانش‌آموزان تاثیر دارد. یادگیری بخش مرکزی زندگی هر فرد است، حتی زمانی که به آن فکر نمی‌کند نیز اتفاق می‌افتد، انسان‌ها بیش از آنکه بر فضا تأثیر بگذارند، از آن تأثیر می‌پذیرند. محیط‌های یادگیری از عناصری تشکیل خواهند شد که در کنار هم معنادار می‌شوند، ویژگی‌ها و کیفیت‌های هر کدام از این عناصر در شکل‌گیری رفتارهای مختلف مؤثر می‌باشند. از این رو فضاهای آموزشی مطلوب نیازمندند تا با ایجاد رضایت در دانش‌آموزان راندمان یادگیری و رضایت تحصیلی آن‌ها را افزایش دهند آموزش و به تبع آن محیط‌های آموزشی بیشترین اثر و نقش را بر ذهنیت و تمدن‌سازی جوامع به عهده دارند. لازمه اصلاح کالبد آموزش و پرورش، ایجاد فضاهای مرتبط با فعالیت دانش‌آموزان است؛ فضاهایی که دارای شرایط مناسب و مطلوب برای رشد فیزیکی ذهنی، عاطفی و اجتماعی دانش‌آموزان می‌باشد که تحقق

این امر از طریق طراحی جزئیات فضاها با توجه به الگوهای رفتاری دانش‌آموزان امکان‌پذیر می‌گردد. همچنین نتایج نشان می‌دهد مدرسه تا حد زیادی از راه‌های مختلف برای برگزاری کلاس‌های آنلاین استفاده می‌کنند. فراهم کردن پلتفرم به غیر از شاد برای مدارس هزینه‌ی زیادی دارد ولی طبق پاسخ‌های داده شده مدارس تا حد زیادی برای فراهم کردن پلتفرم‌های دیگر تلاش می‌کنند دانش‌آموزان تا حد زیادی از نحوه‌ی کنترل مدرسه در آموزش آنلاین راضی هستند. همچنین دانش‌آموزان به حضور در کلاس‌های آنلاین تا حد خیلی زیادی اهمیت می‌دهند. خانواده‌ها باید تلاش کنند که امکانات و محیط مناسب آموزش غیرحضوری را تا حد توانشان برای دانش‌آموز فراهم کنند و بر روی حضور دانش‌آموزان در کلاس درس نظارت کنند. دانش‌آموزان تمایل زیادی به بازگشایی مدارس به صورت حضوری دارند. برخی از دانش‌آموزان علاقه‌ای به بازگشایی مدارس ندارند که دلیل آن تغییر شیوه‌ی زندگی است که در این مدت رخ داده. امکانات مدرسه در شرایط حضوری تا حد زیادی فراهم هست. امکانات مدارس با هم یکسان نیستند، پس معیارهای دانش‌آموزان برای سنجش میزان امکانات متفاوت است. همچنین نتایج نشان می‌دهد امکانات مدرسه‌ای که دانش‌آموزان در آن تحصیل می‌کنند نسبت به مدارس دیگر، امکانات متوسط روبه‌بالایی دارند. دانش‌آموزان تا حد متوسطی از سطح تأمین امکانات مدرسه در آموزش آنلاین راضی هستند. فراهم کردن امکانات آموزش آنلاین همچون آموزش حضوری هزینه‌هایی دارد. بسته به نو مدرسه امکانات آموزشی متفاوت است. مدرسه تا حد متوسطی امکانات و آمادگی برای آموزش آنلاین را دارد. همچنین امکانات مدارس برای برگزاری آزمون آنلاین در سطح متوسط روبه‌بالا قرار دارد. در دنیای امروزه سایت‌های زیادی برای آزمون آنلاین وجود دارد که یکی از معایب آن تستی بودن آن است اما بعضی از سایت‌ها قابلیت امتحان تشریحی را هم دارند.

جدول ۵: سنجش وضعیت دانش‌آموزان

کمترین		بیشترین		
۰/۸	اصلاً	۵۱/۷	متوسط	مدت زمان مطالعه
۶/۷	اصلاً	۳۶/۷	زیاد	بهره‌بری از جدول زمان‌بندی
۷/۵	اصلاً	۴۶/۷	متوسط	مدت زمان ورزش و تمرینات ورزشی
۱/۷	اصلاً	۵۴/۲	متوسط	مدت زمان استراحت
۰/۸	اصلاً	۴۷/۵	زیاد	تمرکز در زمان حضور در کلاس‌های آنلاین
۰/۸	اصلاً	۶۸/۳	زیاد	میزان توانایی در انجام تکالیف

۵	کم	۷۰/۸	زیاد	میزان توجه به انجام تکالیف
۱/۷	اصلاً	۷۰/۸	زیاد	میزان تلاش برای کسب امتیازات فوق‌برنامه
۹/۲	اصلاً	۴۶/۷	متوسط	مدت زمان تست‌زنی
۳/۳	اصلاً	۴۵	متوسط	میزان آرامش در کلاس‌های آنلاین
۰/۸	اصلاً	۶۵	زیاد	میزان موفقیت در امتحان‌های مستمر ماهیانه
۰/۸	اصلاً	۸۰/۸	زیاد	میزان تلاش برای امتحان‌های مستمر ماهانه
۱/۷	کم	۸۹/۲	زیاد	اهمیت به کسب نمره‌ی عالی

نتایج ۵ نشان می‌دهد اکثر دانش‌آموزان در طول روز به مقدار متوسط مطالعه دارند. البته باید توجه داشت که دانش‌آموزان در طول روز کلاس‌هایی می‌روند که باعث محدود شدن زمان درس خواندن می‌شود ولی در بعضی از دانش‌آموزان انگیزه برای درس خواندن کم است. تعداد کمی از دانش‌آموزان از جدول زمان بندی و برنامه‌ریزی بهره می‌برند. بعضی از دانش‌آموزان، زمان درس خواندن دچار استرس و اضطراب می‌شوند. این استرس تا حدی مثبت است و دانش‌آموز را به سمت مطالعه می‌کشانند. در واقع دانش‌آموز دچار اضطراب سازنده هست. دانش‌آموز می‌خواهد در کنکور و امتحان موفق شود اما درس نمی‌خواند، در این حالت بدن با ایجاد استرس در تلاش است دانش‌آموز را به سوی مطالعه ببرد. یکی از راه‌های مقابله با این نوع استرس در دانش‌آموزان، داشتن برنامه است. دانش‌آموز با داشتن برنامه مطالعاتی و مشخص کردن حداقل مبحث یا ساعت مطالعه برای هر روز، هم تلاشش برای درس خواندن بیشتر می‌شود، هم هر روز وقتی ساعات مطالعه را پر می‌کند یک حس اطمینان به دانش‌آموز القا می‌شود که امروز به اندازه کافی مطالعه داشته‌است. دانش‌آموزان به مقدار متوسط ورزش می‌کنند. در آموزش حضوری مدارس برنامه ورزشی برای دانش‌آموزان می‌گذاشتند ولی در زمان فعلی که آموزش غیرحضوری شده است دانش‌آموزان کم تحرک شده‌اند و عده‌ی کمی از آنها به ورزش کردن اهمیت می‌دهند. همچنین دانش‌آموزان در روز به مقدار متوسط نیازمند استراحت کردن هستند. بدن انسان‌ها برای دریافت انرژی مجدد به خواب نیاز دارد. خواب فرایند پیچیده‌ای است که با وجود پیشرفت علم هنوز تمام ابعاد آن شناخته نشده است. اما یک چیز حتمی راجع به خواب وجود دارد: زمان و کیفیت خواب شما، مستقیماً بر انرژی شما در زمان بیداری تاثیر دارد. پس خواب مناسب یکی از راه‌های مقابله با استرس در دانش‌آموزان است. برای

یک دانش‌آموز ساعت مناسب خواب بین ۲۲ تا ۶ است. همچنین استراحت مناسب و خواب خوب بر روی یادگیری دانش‌آموز تاثیر می‌گذارد. طبق گفته دانشمندان در ساعات شب ذهن شروع به ریکواری و تثبیت و ذخیره اطلاعات می‌کند. نتایج نشان می‌دهد تعداد زیادی از دانش‌آموزان در کلاس‌های مجازی تمرکز دارند. در این روزها دانش‌آموزان دسترسی به فضای مجازی دارند و در این فضا اخبار و حواشی وجود دارد که موجب کاهش تمرکز دانش‌آموزان و درگیری ذهنی آن می‌شود. همچنین ممکن است آنقدر جذب این شبکه‌ها شوند که حتی در زمان آموزش هم وقت خود را در آنجا سپری کنند. اکثر دانش‌آموزان در انجام تکالیف درسی و فوق‌برنامه مدرسه توانایی زیادی دارند. این نشان‌دهنده یادگیری دانش‌آموزان به صورت صحیح و عالی است. همچنین تعداد زیادی از دانش‌آموزان به انجام تکالیف فوق‌برنامه معلمان توجه زیادی دارند. تکالیف فوق برنامه‌ی معلمان سبب یادگیری بهتر می‌شود و همچنین می‌تواند به کسب نمره‌ی بهتر هم کمک کند. دانش‌آموزان تا حد زیادی برای کسب امتیازات فوق‌برنامه از معلمان تلاش می‌کنند. برنامه‌های فوق‌برنامه در توسعه‌ی تجربیات تربیتی دانش‌آموزان نقش مهمی دارد، در راستای برنامه‌ی درسی قرار گرفته است، نیازهای فردی دانش‌آموزان و ویژگی‌های محلی و منطقه‌ای را مورد توجه قرار می‌دهد و بالاخره موجب غنای برنامه‌ی درسی می‌شود. فعالیت‌های فوق‌برنامه را می‌توان کلیه اعمالی دانست که در برنامه درسی روزانه برای آن ساعات به خصوص پیشبینی نشده و هدف آن شناسایی و پرورش استعدادهای نهفته دانش‌آموزان است. تعدادی از دانش‌آموزان در هفته به طور متوسط تست می‌زنند. تست زدن هم نوعی برنامه فوق‌برنامه محسوب می‌شود که کنترل آن در دست خود دانش‌آموز است و هر چقدر دانش‌آموز انگیزه‌ی بیشتر برای درس خواندن داشته باشد وقت بیشتری برای تست زدن صرف می‌کند. دانش‌آموزان در کلاس‌های غیرحضوری به طور متوسط آرامش دارند. در روزهای کرونایی دانش‌آموزان اخبارهای ناگواری درباره‌ی اپیدمی ویروس می‌شنوند که موجب استرس و اضطراب آن‌ها می‌شود. همچنین بعضی از دانش‌آموزان به دلیل تغییر نوع آموزش، امکانات و... استرس زیادی متحمل می‌شوند که باعث مختل شدن آرامششان می‌گردد. نتایج نشان می‌دهد اکثر دانش‌آموزان در امتحانات مستمر ماهیانه تا حد زیادی موفق هستند. تلاش برای امتحان مستمر و موفقیت در امتحان مستمر دارای ارتباط مستقیم است که نشان می‌دهد از ۸۰/۸ درصد از دانش‌آموزان که تلاش می‌کنند، ۶۵ درصد آنها موفق به کسب نمره‌ی عالی می‌شوند. تعداد خیلی زیادی از دانش‌آموزان برای کسب نمره‌ی عالی تا حد زیادی تلاش می‌کنند. هرچه انگیزه دانش‌آموزان برای خواندن درس بیشتر باشد، اهمیت آنها به کسب نمره عالی هم بیشتر خواهد شد. با طولانی شدن زمان قرنطینه و عدم ارتباطات اجتماعی دانش‌آموزان با دوستان و مدرسه، نداشتن تفریح در اوقات فراغت، کاهش روابط خانوادگی و ... طبعاً بر میزان انگیزه و تلاش دانش‌آموزان به طور غیرمستقیم تاثیر دارد.

جمع‌بندی:

در فصل چهارم پرسش‌نامه عدالت آموزشی در غالب ۴۶ سوال تستی تهیه و بین سه مدرسه تیزهوشان، هیئت‌امنایی و عادی دخترانه دوره اول متوسطه ناحیه ۳ آموزش و پرورش استان البرز توزیع گردید. آمار بدست آمده از تحلیل سوالات و جمع‌بندی نهایی به شرح زیر است:

- سؤالات ۴-۵-۶-۷-۹-۱۰-۱۱-۱۲ به میزان رضایت دانش‌آموزان از معلمان، روش تدریس و ارتباط متقابل مؤثر پرداخته شده است. در نحوه تدریس، در دسترس بودن معلم، مهارت در تدریس معلم و کارآمدی مهارت معلم در تدریس مدرسه‌ی تیزهوشان از دو مدرسه‌ی دیگر در سطح بالاتری است اما مدرسه تیزهوشان در ارتباط مؤثر بین دانش‌آموز و آموزگار، توجه معلم به اشکالات دانش‌آموز و برقراری ارتباط متقابل بین دانش‌آموز و معلم از جایگاه پایین برخوردار است. رابطه مؤثر و اعتمادآمیز معلم و دانش‌آموز برای یادگیری ضروری است. پژوهشگران معتقدند که اگر مدرسه برنامه آموزشی منسجم و درست، امکانات پیشرفته و معلمان ماهر و مجرب داشته باشد، اما ایجاد اعتماد و ارتباط مؤثر معلم با دانش‌آموز بخشی از معادله اصلی نباشد، یادگیری دانش‌آموزان چنانچه باید انجام نمی‌شود.

- سؤالات ۱۳-۱۴-۱۵-۲۴-۳۹ توانایی‌های ساختار خانواده در حمایت تحصیلی (مادی-معنوی) دانش‌آموز را مورد ارزیابی قرار داده است. با توجه به طولانی شدن اپیدمی و قرنطینه، آموزش غیرحضوری از طریق پلتفرم‌های آموزشی و امکانات ضروری هزینه‌هایی را بر خانواده متحمل می‌کند. چه بسا برخی از دانش‌آموزان از امکانات متوسط روبه‌بالایی برای بهره‌وری از آموزش مدرسه داشته باشند ولیکن حتی اگر درصد کمی از دانش‌آموزان از این امکانات برخوردار مناسبی نداشته باشند؛ موجبات در پیشبرد اهداف آموزشی مطابق با عدالت آموزشی می‌باشد که حائز اهمیت می‌باشد. آموزش غیرحضوری مولفه‌ی خانواده و اقتصاد خانواده نقش بیشتری ایفا می‌کند.

- سؤالات ۱۶-۱۷-۱۸-۱۹-۲۳-۲۸-۲۹-۳۰-۳۱-۳۴-۳۵-۳۶-۳۸ به بررسی میزان انگیزه و تلاش درونی دانش‌آموز جهت امور تحصیلی می‌پردازد که نهایتاً به کیفیت یادگیری و رضایتمندی درونی دانش‌آموز منجر می‌شود. انگیزش مهم‌ترین عامل رفتار انسان‌ها است و به چرایی رفتارها می‌پردازد. انگیزش هم هدف است، هم وسیله. یادگیری معلول انگیزه‌های متفاوتی است. یکی از این انگیزه‌ها میل و رغبت دانش‌آموزان به یادگیری است. رغبت، نیروی محرکی است که نیروی فعالیت را افزایش می‌دهد. درواقع انگیزش حالت کلی تمایل به پیشرفت تحصیلی است و انگیزه حالت اختصاصی نسبت به درس خاص می‌باشد.

- سؤالات ۲۱-۲۳-۲۴-۲۵-۲۶-۲۷-۳۲-۳۹-۴۲-۴۳-۴۴-۴۶ میزان امکانات و لوازم آموزش آنلاین از طرف دانش‌آموز و مدرسه را برای تسهیل آموزش و کسب سطح کیفی آموزش در آموزش غیرحضوری مورد ارزیابی قرار می‌دهد. تنوع انواع پلتفرم‌های آموزشی مورد استفاده در مدارس مختلف با توجه به شرایط تحریم‌ها و گرانی لوازم و قطعات جانبی و محدودیت اینترنت و حتی قطعی برق دوره‌ای، خانواده‌ها و دانش‌آموزان را مضیق قرار می‌دهد که فقط یکی از ابعاد تنگنا در آموزش غیرحضوری می‌باشد. یکی دیگر از موارد مورد چالش، آموزش و یادگیری دروس عینی و شهودی مانند آزمایشگاه فیزیک و شیمی می‌باشد که شاید در آینده نتوان خلاهای بوجود آمده را جبران نمود. ابعاد گسترده امکانات و لوازم آموزش غیرحضوری بسیار بحث بر انگیز و گسترده می‌باشد که در این مقوله نمی‌گنجد.

- سؤالات ۸-۱۳-۲۸-۳۰-۳۱ به بررسی میزان پرداختن به برنامه‌های فوق‌برنامه آموزشی جهت افزایش موفقیت در بیشتر ارزشیابی‌ها می‌پردازد. امروزه وسایل کمک‌آموزشی، اعم از ساده و پیچیده، به عنوان ابزاری برای ایجاد تسهیل در امر تدریس و یادگیری در نظام‌های آموزشی بکار می‌روند. این وسایل از حیث اینکه تئوری و عمل را با هم ترکیب کرده، باعث ماندگاری یادگیری، تثبیت یافته‌ها و تنوع بخشی در کلاس درس می‌شوند، حائز اهمیت اند. با توجه به پیشرفت‌های علمی و تکنولوژی در عصر حاضر، وسایل کمک‌آموزشی به عنوان یک رابط توانسته‌اند نقش خود را به خوبی ایفا کنند. بدیهی است اگر معلمان مهارت‌های لازم را برای کاربرد این وسایل داشته باشد اثربخشی آن بهتر خواهد بود. امروزه صاحب‌نظران و اندیشمندان جهان بر نقش مهم و تعیین کننده فناوری آموزشی در فرایند یاددهی- یادگیری تاکید می‌کنند و بر این باورند که میزان بهره‌گیری و استفاده مطلوب و بجای معلمان و دبیران از وسایل کمک‌آموزشی در ارتقای کیفیت آموزشی تاثیرات سازنده ای خواهد داشت و استفاده صحیح معلمان از وسایل کمک‌آموزشی، جریان یادگیری را تسهیل می‌بخشد و چون باعث ملموس و عینی ساختن آموخته‌ها می‌شود، در تثبیت مواد آموزشی در ذهن دانش‌آموزان، پایدار کردن آموخته‌ها و ترغیب دانش‌آموزان به درس نقش مهمی را ایفا می‌کند.

- سؤالات ۲۰-۲۱-۲۴-۴۰-۴۱-۴۲-۴۴-۴۵ میزان رضایت دانش‌آموزان از امکانات محیطی و آموزش غیرحضوری می‌پردازد. یادگیری در فضای آنلاین نیازمند برنامه‌ریزی و نظم شخصی بیشتری نسبت به یادگیری حضوری است که اتفاقاً این موضوع برای فراگیران یک مزیت به شمار می‌آید. در آموزش آنلاین کسی بر نحوه یادگیری و مطالعه افراد نظارتی نداشته و خودشان بایستی زمان را برای انجام فعالیت‌های درسی و موفقیت در دوره مدیریت کنند اما در دوره‌ی آموزش غیرحضوری فقط برنامه‌ریزی و مدیریت زمان مهم نیست بلکه محیط یادگیر بر روی انگیزه و یادگیری دانش‌آموز تاثیر می‌گذارد. در دوران کرونا فراهم کردن محیطی مناسب برای دانش‌آموزان وظیفه والدین آنها است.

- سوال ۱ پرسش‌نامه میزان موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان را در امتحانات پایانی مورد بررسی و ارزیابی قرار می‌دهد که به طور معنا داری با میزان تلاش دانش‌آموز و امکانات محیطی آموزشی مدرسه و حمایت‌های مادی و معنوی والدین رابطه دارد.

نتیجه‌گیری:

عدم برقراری عدالت آموزشی قابل توجه و به صورت گوناگون و در موارد متفاوت است. در معدل مدرسه تیزهوشان نسبت به مدارس هیئت‌امنایی و دولتی از جایگاه پایین‌تری برخوردار است ولی در امکانات زمینه‌ای و محتوای آموزشی نسبت به دو مدرسه‌ی دیگر غنی‌تر است. موفقیت تحصیلی بستگی به میزان امکانات، محتوای آموزشی، نوع تدریس معلم و تلاش دانش‌آموز دارد البته در موفقیت تحصیلی سختی درس‌ها و آزمون‌ها باید در نظر گرفته شود که بر معدل تاثیر می‌گذارد. در معدل سه مدرسه، به ترتیب مدرسه دولتی، هیئت‌امنایی و تیزهوشان دارای معدل بالا هستند. اما باتوجه به محتوای آموزشی و کمک‌آموزشی سه مدرسه به ترتیب تیزهوشان، هیئت‌امنایی و دولتی غنی‌تر از یکدیگر هستند. مولفه‌های عدالت آموزشی شامل محتوای مناسب آموزشی و کمک‌آموزشی، امکانات مناسب در آموزش حضوری و غیرحضوری، معلم‌های متخصص و... می‌باشد که تأثیراتی بر معدل دانش‌آموز دارد. معدل دانش‌آموز نشان از تلاش دانش‌آموز و نحوه‌ی درست تدریس معلم است ولی الزاماً معدل دانش‌آموز رضایت‌مند بودن از ساختارهای آموزشی را نشان نمی‌دهد.

با توجه به تعاریف عدالت، آموزش و انواع مدارس فعال در جامعه مورد پژوهش به این نتیجه‌گیری دست یافتیم که اختلاف استاندارد آموزشی چه از نظر کیفی و چه از نظر کمی در بین مدارس مورد پژوهش (به ویژه در دوران پاندمی و آموزش غیرحضوری) به میزان قابل‌ملاحظه‌ای است که گاهی منجر به عدم موفقیت تحصیلی و کاهش انگیزه فردی در بازده زمانی بین دانش‌آموزان می‌شود؛ چه بسا در این میان استعداد و توانایی منحصر به فرد برخی از دانش‌آموزان کشف نمی‌شود. برای تولید نیروی انسانی مولد و کارآمد به عنوان بزرگ‌ترین سرمایه هر جامعه نیاز به کشف، پرورش، هدایت و همراهی این استعدادها بالقوه ضروری است. در طی فرآیند ایجاد عدالت آموزشی نظام جامعه طبقاتی در دهک‌های اقتصادی کاهش پیدا کرده و منجر به عدالت اجتماعی نیز می‌شود.

پیشنهادها:

-افزایش سطح کیفی محتوای آموزشی و جذب کادر آموزش با مهارت تخصصی در مدارس عادی برای کاهش فاصله طبقاتی آموزشی.

-آزمون‌های تستی و تشریحی برای کشف استعدادها و توجه به رشد و بالندگی این دسته از استعدادهای بالقوه.

بر اساس نتایج به دست آمده پیشنهادهای زیر به دیگر محققان توصیه می‌شود:

- بررسی عدالت آموزشی در مناطق محروم جامعه
- بررسی متغیرهای دیگر از جمله عدالت در سهمیه‌بندی در مدارس. (گزینشی-امتیازی)
- بررسی در مدارس پسرانه دوره اول متوسطه
- بررسی دوره دوم متوسطه و تاثیر عدالت در انتخاب رشته دوره دوم
- مقایسه‌ی میزان عدالت آموزشی در مدارس عادی، هیئت‌امنایی و تیزهوشان

مدرسه ملی
فناوری ایران

منابع:

- حسینی فریبا. (۱۳۹۷) عدالت آموزشی چیست؟، مجله پیوند شماره ۴۶۳، ص ۴۳-۴۵
- قلی‌پور مجتبی. (۱۳۹۸) نگاهی به وضعیت عدالت آموزشی در ایران، ماه‌نگار دیده‌بان امنیت ملی شماره ۹۰، ص ۱۷-۲۸
- رضوانی امین و همکاران. (۱۳۹۹) شناسایی عوامل ایجاد عدالت آموزشی در محیط‌های یاددهی-یادگیری و موانع گسترش آن (ارائه یک چارچوب در آموزش‌وپرورش)، مجله پیشرفت‌های نوین در علوم رفتاری شماره ۵۳، ص ۲۵-۳۸
- طیبیه شیخ و همکاران. (۱۴۰۱) الگوی آموزش مجازی با تأکید بر عدالت آموزشی در دوران پاندمی کرونا، مجله مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی دوره ۸ شماره ۲، ص ۲۴۸-۲۶۸
- فریدونی سمیه و روحانی شادی. (۱۳۹۸) سیاست‌های گسترش کمی آموزش عالی در ایران و پیامدهای آن بر عدالت آموزشی، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی دوره ۲۵ شماره ۲، ص ۱-۲۱
- شفیعی صابر. (۱۳۹۶) تحلیل رسانه و وسایل کمک‌آموزشی و تاثیر آن در آموزش، تدریس و یادگیری، مجله مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی دوره ۳ شماره ۴، ص ۳۲-۳۹
- حجت صفار حیدری، حسین نژاد رزا. (۱۳۹۲) رویکردهای عدالت آموزشی (نگاهی به جایگاه عدالت آموزشی در سند تحول بنیادین نظام آموزش‌وپرورش ایران)، پژوهشنامه مبانی تعلیم و تربیت سال چهارم شماره ۱، ص ۴۹-۷۲
- سیاری حبیب الله، لطفی‌پور پیمان، کاظم‌پور اسماعیل. (۱۳۹۱) تاثیر مبتنی بر فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در توسعه عدالت آموزشی، فصلنامه روانشناسی تربیتی شماره ۲۳، ص ۱-۲۶
- سامری مریم، دکتر میرمحمد سیدعباس‌زاده، دکتر موسوی میرنجف. (۱۳۹۴) تبیین نابرابری‌ها آموزشی و ارائه مدل توسعه‌ی آموزشی به منظور آمایش نیل به عدالت آموزشی مورد شناسی: منطق آموزشی استان آذربایجان غربی، فصلنامه جغرافیا و آمایش شهری منطقه‌ای شماره ۱۴، ص ۱۰۵-۱۲۲
- بهجتی اردکانی فاطمه و همکاران. (۱۳۹۱) مطالعه تطبیقی بین المللی کردن برنامه‌های درسی آموزش عالی در چند کشور جهان، فصلنامه پژوهش در برنامه‌ریزی درسی شماره ۳۳، ص ۸۰-۹۳

بررسی عدالت آموزشی در مدارس تیزهوشان، هیئت‌امنایی و عادی

- آهنچیان محمدرضا. (۱۳۹۲) مدیریت کیفیت در مدارس شاهد و ایثارگر: بررسی عوامل بازدارنده و پیش برنده کیفیت خدمات آموزشی و معرفی مدل مطلوب، مجله دانشور رفتار شماره ۵۱، ص ۲۱۷-۲۳۰

- مدرس فخر. (۱۳۵۰) عدالت، مجله مهنامه قضایی شماره ۶۶، ص ۲۹-۳۴
- چهارقانی سمانه. (۱۳۹۶) مدارس هیئت‌امنایی در نظام آموزش ایران، فصلنامه رشد مدیریت مدرسه شماره ۱۱۷، ص ۳۲-۳۳

- شگری عالییه، منادی مرتضی. (۱۳۹۱) بررسی رابطه نگرش خانواده‌های تهرانی مبتنی بر سرمایه‌های فرهنگی در انتخاب نوع مدرسه: غیر انتفاعی و دولتی، فصلنامه خانواده پژوهش شماره ۱۶، ص ۲۳-۴۲

- بذرافشان مقدم مجتبی و همکاران. (۱۳۹۴) جایگاه نظارت و راهنمایی تعلیماتی در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، پژوهشنامه مبانی تعلیم و تربیت سال پنجم شماره ۲، ص ۲۳-۴۳

مدرسه ملی
فناوری ایران